

JURIDINIO ASMENS CIVILINIŲ TEISIŲ ĮGYVENDINIMAS BENDROVĖJE: KAM PRIKLAUSO VALDYMO FUNKCIJA?

Dr. Julija Kiršienė
Agnė Tikniūtė

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 87
Elektroninis paštas Julija.Kirsiene@vdu.lt

Pateikta 2004 m. birželio 20 d.

Parengta spausdinti 2001 m. rugsėjo 15 d.

Pagrindinės sąvokos: bendrovės valdymas, bendrovės organai, fiduciarinės pareigos.

Santrauka

Straipsnyje pateikiama išsami valdymo funkcijos analizė, nes teisinis reguliavimas valdymo funkcijai suteikia didelę reikšmę. Straipsnį sudaro trys dalys.

Pirmojoje straipsnio dalyje nagrinėjama juridinio asmens organo paskirtis – atstovauti juridiniam asmeniui *ex officio*, nors pats „atstovavimo“ terminas šiame kontekste vartojamas dviprasmiškai. Kadangi atstovavimo instituto skiriamasis bruožas yra atstovo fiduciarinė padėtis atstovaujamojo atžvilgiu, kyla klausimas: kiek tai būdinga dalyvių susirinkimui kaip juridinio asmens organui. Prieinama prie išvados, kad akcininkų susirinkimas, kaip bendrovės organas, atstovauja bendrovei pagal savo kompetenciją. Antrojoje straipsnio dalyje apibrėžiami kriterijai, kuriais remiantis atskiriami valdymo organai nuo kitų bendrovės organų. Pabrėžiama, kad valdymo funkcijos turinio nei Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – CK), nei lietuviškoji jurisprudencija neatskleidžia. Todėl trečiojoje straipsnio dalyje per valdymo ekonominio turinio santykį su teisiniu reguliavimu analizė atsakoma į klausimą, ar valdymas turi kokią nors teisinę reikšmę, ir prieinama prie išvados, kad valdymo funkciją, priklausomai nuo bendrovės kapitalo nuosavybės struktūros, gali įgyvendinti nebūtinai valdymo organas.

Įvadas

Naujasis CK sukėlė sumaištį nusistovėjusioje bendrovės valdymo organų struktūroje. Dar prieš keletą metų niekam nekėlė abejonių, kad bendrovės valdymo organai yra *visuotinis akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba ir administracijos vadovas* [1,22 str. 1 d.]. Įsigaliojus kodeksui 2000 liepos 13 d. redakcijos Akcinių bendrovių įstatymo¹ 22 straipsnio nuostata ėmė atrodyti sunkiai suderinama su CK Antrosios knygos 7 skirsnio juridinio asmens valdymo organų samprata. Formaliai problemos lyg ir nebuvo, nes 2.82 straipsnis –

¹ Pranešimas buvo skaitomas iki naujos redakcijos Akcinių bendrovių įstatymo įsigaliojimo. Daug techninio pobūdžio klausimų, nagrinėtų pranešime, buvo išspręsti įsigaliojus naujai Akcinių bendrovių įstatymo redakcijai (pvz., Akcininkų susirinkimas jau nebevadinamas valdymo organu), tačiau pati valdymo funkcijos analizė tebėra aktuali.

blanketinė norma, nukreipianti į jau minėtą Akcinių bendrovių 22 straipsnį [2]¹. Tačiau praktika bei įmonių teisės teorija pasuko kitu keliu – buvo pradėti skirti bendrovės organai ir bendrovės valdymo organai. Sulaukta ne tik Teisingumo ministerijos išaiškinimo, paskatinusio pakeisti Registrų centro bendrovių reikalavimus, bet ir fundamentinio, nors ir trumpo teisės teoretikų įvertinimo CK Antrosios knygos komentare. Tiek ministerija, tiek ir CK Antrosios knygos [3, p. 182,183] komentaro autoriai iš esmės teigė viena: sistemškai aiškinant CK nuostatas ir išnagrinėjus dalyvių susirinkimo vykdomas funkcijas, akcininkų susirinkimas ir stebėtojų taryba negali būti priskiriami prie valdymo organų.

Todėl naujojo Akcinių bendrovių įstatymo[4] autoriai jau sąmoningai siekė išvengti dviprasmybės akcininkų susirinkimą pavadindami bendrovės organu, stebėtojų tarybą – priežiūros organu, o valdybą (administracijos vadovą) – valdymo organu. Visuotiniame akcininkų susirinkimui priskirtos jau tik tos funkcijos, kurios ne tik nėra kitų bendrovės organų funkcijos (ši nuostata buvo iki 2004 m. galiojusiame akcinių bendrovių įstatyme), bet ir „pagal esmę nėra valdymo organų funkcijos“ [4, 20 str. 2 d.]. Kokios funkcijos „pagal esmę“ yra valdymo funkcijos, nei įstatymo autoriai, nei lietuviškoji įmonių teisės doktrina nepateikė.

Todėl klausimas, koks yra valdymo organo funkcijos turinys, tapo mūsų trumpos studijos **objektu**.

Šio darbo **tikslas** nėra vienareikšmiškai oponuoti besiformuojančiai sampratai lietuviškoje jurisprudencijoje, bet atskleisti tokios sampratos formavimosi priežastis ir jos pagrįstumą, skatinti neformalią valdymo funkcijos analizę. Šiame darbe keliami šie **uždaviniai**:

- atskleisti juridinio asmens organų paskirtį;
- apibrėžti, kokiais kriterijais vadovaujantis CK buvo atskirti juridinio asmens „valdymo“ organai nuo kitų organų, tokių kaip dalyvių susirinkimas arba juridinio asmens priežiūros organas;
- atskleisti „valdymo“ funkcijos priklausomybę nuo bendrovės tipo.

Juos padėjo pasiekti sisteminiu ir lyginamuoju metodais atlikta Lietuvos Respublikos teisinės bazės ir lietuviškos bei užsienio šalių jurisprudencijos analizė.

1. Juridinio asmens organų paskirtis

Juridinio asmens organų paskirtį reglamentuoja CK. 2.81 straipsnis teigia, kad juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus. Ši norma tiesiog apibrėžia, kad juridinio asmens organai vykdo juridinio asmens *atstovavimo funkciją ex officio* – be atskiro įgaliojimo. Atstovavimo funkcija juridinių asmenų doktrinoje dinama išorine juridinio asmens organo funkcija² ir juridinio asmens organo veiksmai lyginami paties juridinio asmens veiksams [5, p. 133]. Pats „atstovavimo“ termino vartojimas juridinio asmens organo veiklos kontekste yra dviprasmiškas, nes faktas, kad juridinio asmens organas veikia juridinio asmens vardu, nesuteikia pagrindo teigti, jog jis yra jo atstovas tradiciniame atstovavimo instituto prasme. Juridinio asmens organo veikla – tai paties juridinio asmens valios raiška, be papildomo savo funkcijų delegavimo įgaliotiniui. Atstovavimo instituto normos, nors ir gali būti taikomos šiems santykiams, tai tik *mutatis mutandis*. Tenka pripažinti, kad lietuviškoje jurisprudencijoje nėra skiriama deramo dėmesio juridinio asmens organo teisiniui statusui, taigi ir jo vykdomų funkcijų analizei, o juridinio asmens atstovavimo institutas dažnai tapatinamas su tradiciniu atstovavimu.³ Tik sistemškai

¹ CK 2. 82 str.2 d.: Kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį arba kolegialų valdymo organą ir dalyvių susirinkimą, jeigu steigimo dokumentuose ir juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose nenumatyta kitokia organų struktūra.

² CK Antrosios knygos komentaras atstovavimo funkciją sieja tik su valdymo organu.

³ „Juridinį asmenį ir jo organą sieja pasitikėjimo santykiai: juridinio asmens organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai, būti lojalus juridiniam asmeniui, vengti savo asmeninių ir juridinio asmens interesų konflikto, nenaudoti juridinio asmens turto savo arba trečiųjų asmenų naudai be juridinio asmens dalyvių sutikimo“ [3, p. 259].

analizuojant juridinio asmens sandorių negaliojimo pagrindus pastebimas atstovavimo instituto tikraja šio žodžio prasme ir juridinio asmens organo atstovavimo instituto atskyrimas. Šiuo atveju įstatymų leidėjas vartoja dvi sąvokas – atstovo įgaliojimų viršijimą ir juridinio asmens organo kompetencijos viršijimą [2, 1.82, 1.92 str.]. Atstovavimo instituto skiriamasis bruožas – atstovo fiduciarinė padėtis atstovaujamojo atžvilgiu. Kiek jis *mutatis mutandis* būdingas dalyvių susirinkimui, kaip juridinio asmens organui? Tiek, kiek dalyvių susirinkimas yra juridinio asmens fiduciaras. Jei atsakymo į šį klausimą ieškosime CK, sumaištį sukels netiksli terminologija – 2.87 straipsnis pavadintas „Juridinio asmens organų narių pareigos“, o straipsnio tekste pareigos priskiriamos tik „valdymo organo nariams“. Todėl sistemiškai aiškinant šį straipsnį galima būtų teigti, kad dalyvių susirinkimo ir juridinio asmens nesieja pasitikėjimo santykiai.

Akcininkų susirinkimo, kaip bendrovės organo, funkcija

Visa, kas buvo pasakyta apie juridinio asmens atstovavimo funkciją, gali būti taikoma ir akcininkų susirinkimui. Visų pirma jis yra bendrovės organas [4, 19 str. 1 d.], turi tam tikras nedeleguotinas pareigas ir kompetenciją¹, todėl pagal tą kompetenciją atstovauja bendrovei juridinio asmens organo atstovavimo instituto prasme. Tai patvirtina ir teismų praktika – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra konstatavęs, kad pranešimo įteikimas vieninteliam akcininkui yra tinkamas pranešimas pačiai bendrovei) [6].

2. Kriterijai, kuriais vadovaujantis CK buvo atskirti „valdymo“ organai nuo dalyvių susirinkimo

Kaip jau minėta, juridinio asmens atstovavimo funkcija yra būdinga visiems juridinio asmens organams ir negali būti tinkamas kriterijus atskiriant valdymo organus nuo kitų juridinio asmens organų. Akivaizdu, kad CK buvo remtasi būtent valdymo funkcija atskiriant valdymo organus nuo juridinio asmens organų. Tačiau koks turinys suteikiamas valdymui? CK nepateikia valdymo funkcijos sampratos. Apsiribojama valdymo organo nedeleguotinių pareigų išvardijimu, kurios iš esmės atitinka Akcinių bendrovių įstatymo numatytas valdybos (administracijos) vadovo pareigas². Lietuviškoje jurisprudencijoje šis klausimas irgi mažai nagrinėtas. CK Antrosios knygos komentaro autoriai valdymo funkciją apibrėžia kaip vidinę valdymo organo funkciją. Šiame apibrėžime daroma klaida, logikoje vadinama *idem per idem*. Ir to priežastis – ne autorių neapsižiūrėjimas, o negriežtai diferencijuota, spontaniškai prigijusi teisinė terminija. Mums irgi nepavyks išvengti šio pasikartojimo, tačiau pabandy-sime atskleisti valdymo funkcijos turinį per sisteminę valdymo organų ekonominę funkcijų analizę.

3. Valdymo funkcijos turinys

Pažymėtina, kad Lietuva nėra vienintelė valstybė, susidurianti su valdymo terminologijos ir doktrinos problema. Užsienio šalių įstatymuose ir jurisprudencijoje bendrovės val-

¹ Ten pat, 20 str.

² Akcinių bendrovių įstatymo 2.82 str.: Valdymo organas atsako už:

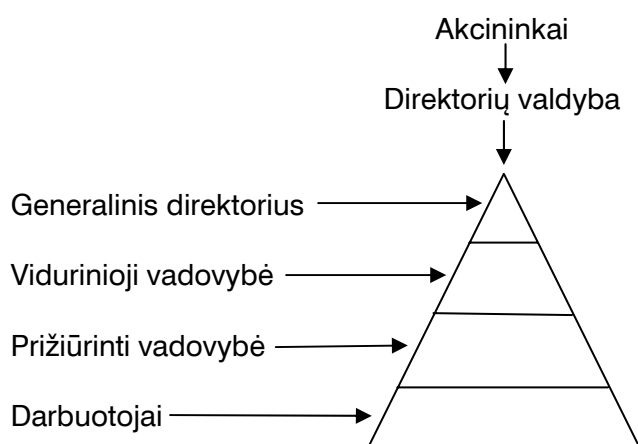
- finansinės atskaitomybės sudarymą,
- juridinio asmens dalyvių susirinkimo sušaukimą,
- duomenų ir dokumentų pateikimą juridinių asmenų registrai,
- pranešimą juridinio asmens dalyviams apie esminius įvykius, turinčius reikšmės juridinio asmens veiklai,
- juridinio asmens veiklos organizavimą,
- juridinio asmens dalyvių apskaitą, veiksmus, nurodytus šio kodekso 2.4 straipsnio 3 dalyje, jei kitaip nenumatyta atskirų juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose ar juridinio asmens steigimo dokumentuose.

dymas taip pat nėra vienareikšmė sąvoka – vien anglų kalba jis verčiamas ir kaip „*management*“, „*administration*“, „*direction*“, „*governance*“. Todėl atsižvelgiant į bendrovių teisę sunku kalbėti apie valdymą kaip apie terminą. Kai norima aptarti atviro tipo bendrovėje veikiančias struktūras nuo akcininkų susirinkimo iki administracijos vadovo, taip pat ir tokias kaip darbuotojų ar akcininkų priežiūros komitetai, vartojamas terminas „*corporate governance*“. Kai kalbama apie valdybos arba vykdančiųjų direktorių, kuriančių bendrovės strategiją, įgyvendinančių plėtros projektus, vykdančių kasdienę verslo veiklos priežiūrą, veiklą, vartojamas terminas „*management*“. Šia prasme valdymo turinį išsamiau apibrėžia ekonomikos mokslas.

Ekonominis valdymo turinys

Lietuvos teisės aktai ir jurisprudencija nepateikia valdymo funkcijos sampratos, t. y. apsiriboja tik valdymo organo nedeleguotųjų pareigų išvardijimu, nors teisinis reguliavimas jai suteikia didelę reikšmę¹, todėl tenka šio termino turinio ieškoti ekonomikos moksle ir praktikoje. Ekonomistai taip pat pripažįsta esant terminijos problemų „valdymui“ apibrėžti. Anot Roberto C. Appleby, „trumpame Oksfordo žodyne“ žodis „administravimas“ aiškinaamas kaip „valdymas“, t. y. vienas žodis pakeičiamas kitu“ [7, p. 19]. Be to, autorius nurodo, kad nemaža ir kitų valdymo terminų seniai ir plačiai vartojami, todėl yra įgiję pačių įvairiausių reikšmių, o autoriai šiuos terminus apibrėžia pagal savo poreikius ir tikslus. Tačiau dauguma ekonomistų „valdymą“ apibūdina keturiomis funkcijomis: planavimu, organizavimu, vadovavimu ir kontrole.² Kita vertus, valdymas taip pat apima sprendimų procesą, kurį sudaro penki etapai: sprendimų inicijavimas; tvirtinimas; įgyvendinimas; stebėseną ir kontrolė³. Sunku būtų paneigti, kad akcininkų susirinkimo išimtinė kompetencija tvirtinti bei keisti įstatus, kuriuose gali būti nurodytos bendrovės veiklos rūšys (taip apribojant bendrovės vadovo kompetenciją sudarinėti sandorius), pelno paskirstymas, valdybos narių ar direktoriaus skyrimas, bendrovės veiklos ataskaitos ir finansinės atskaitomybės tvirtinimas reiškia akcininkų susirinkimo dalyvavimą verslo planavimo, vadovavimo ir kontrolės bei sprendimų procese, o kartu ir valdyme.

Ekonomikos mokslas daug dėmesio skiria trims valdymo lygiams: strateginiam (*strategic*), vadovavimo (*managerial*) ir operatyviniam (*operational*), kuriuos atitinka valdžios lygiai. Robertas Appleby monografijoje „Šiuolaikinio verslo administravimas“ pateikia tokią valdžios lygių organizacijoje piramidę [7, p. 146]:

¹ Akcinių bendrovių įstatymo 20 str. 2 d. numato, kad visuotinis akcininkų susirinkimas, be įstatyme numatytų klausimų, gali spręsti ir kitus, nepriskirtus kitiems bendrovės organams klausimus, jeigu tai nėra valdymo organų funkcijos.

² Nuo XIX šimtmečio pabaigos priimta valdymą apibrėžti pagal keturias konkrečias vadovo atliekamas funkcijas [8, p. 10].

³ Plačiau apie tai [9, p. 5].

Iš trumpos valdymo analizės galima daryti išvadą, kad ekonominis valdymo turinys negali būti redukuotas į valdybos arba administracijos vadovo vykdomas funkcijas ir apima ne tik visų bendrovės organų veiklą (tarp jų ir akcininkų susirinkimą bei stebėtojų tarybą), bet ir darbuotojus.

Nagrinėjant akcininkų susirinkimo vykdomą funkciją Lietuvoje ryškėja tendencija siaurinti akcininkų susirinkimo kompetenciją valdybos (administracijos) vadovo labui¹. Iki 2004 m. sausio 1 d. galiojusioje Akcinių bendrovių įstatymo redakcijoje akcininkų susirinkimas ne tik buvo vadinamas aukščiausiu bendrovės valdymo organu, bet ir turėjo galimybę iš esmės veikti kasdienę bendrovės veiklą bei sti savo kompetenciją prisiimdami kitiems valdymo organams priskirtus klausimus. Todėl konkrečiu atveju, priklausomai nuo bendrovės vidinės struktūros valdymo, funkcija galėjo būti vykdoma ir pačių akcininkų, o bendrovės vadovui palikta tik siaura administravimo funkcija².

Galima pagrįstai abejoti, ar būtina teisės normomis reguliuoti tai, kas puikiai sureguliuojama ekonominiais veiksniais³; ir ar pats juridinio asmens organų skirstymas į valdymo organus ir kitus organus yra teisiškai pagrįstas? Pirmąjį klausimą nagrinėti šiame darbe atsakyta – jis paliktas teisės teorijos sričiai. Atsakymas į antrąjį klausimą vis dėlto teigiamas; bandysime jį pagrįsti apibrėždami teisinį valdymo turinį. Valdymo funkcijų pasidalijimas konkrečioje įmonėje paprastai yra nulemtas tos įmonės kapitalo nuosavybės struktūros⁴.

Taigi ar valdymas turi kokią nors specifiškai teisinę reikšmę?

Ieškant atsakymo į šį klausimą daugiau informacijos nei lingvistinė termino analizė mums gali suteikti sisteminis valdymo organų [1, 19 str. 8 d.] bei jo narių pareigų tyrimas. CK 2.87 straipsnis, kaip ir Akcinių bendrovių įstatymas, nustato ne tik bendrą valdymo organo (jei jis kolegialus – nario) pareigą elgtis sąžiningai, bet ir fiduciarines pareigas.⁵ Tai kokybiškai aukštesnis bendrovės valdymo organo pareigų nei juridinio asmens organo standartas. Jis yra nulemtas valdymo organo ir bendrovės santykio patikėjimo. Būtent fiduciariniai santykiai yra tas pagrindas, tas specifinis ryšys, kuris paprastai su bendrove sieja tik direktorius, o ne akcininkus, nes šie dažniausiai neprivalo bendrovės tikslų laikyti prioritetiniais.

¹ Naujojoje akcinių bendrovių įstatymo redakcijoje, įsigaliojusioje nuo 2004 m. sausio 1 d., *bendrovės vadovui ar valdybai priskiriama akcininkų susirinkimui priklausiusios kompetencijos dalis: priimti nutarimą dėl ilgalaikio turto, kurio vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, perleidimo, nuomos ar įkeitimo, taip pat dėl kitų subjektų prievolių, kurių dydis didesnis kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, įvykdymo laidavimo arba garantavimo.*

² Pagal valdymo ir kapitalo struktūrą šiuolaikinė įmonių teisė išskiria dvi iš esmės skirtingas bendrovių rūšis – atviros ir uždaro tipo. „Atviros“ bendrovės yra valdomos ir kontroliuojamos vidinės valdymo struktūros – akcininkų, stebėtojų tarybos, darbuotojų (profsajungos) bei išorinės kontrolės – vertybinių popierių komisijos. „Uždaroms“ bendrovėms minėtos valdymo ir kontrolės formos turi įtakos tik formaliai, nes išorinės institucijos yra nepajėgios užtikrinti efektyvios kontrolės arba iš viso nekontroliuoja, o vidinė kontrolė yra faktiškai perimama dominuojančiojo akcininko ir kartu direktoriaus.

³ Plg. [10, p. 154–158]: Teisinis reguliavimas atskiriamas nuo kitų socialinio reguliavimo formų apibrėžiant jo objektą, todėl nereikėtų naudoti juridinio poveikio priemonėmis ten, kur to paties galima pasiekti neteisinio reguliavimo priemonėmis. Be to, siekiant suvokti, kokie visuomeniniai santykiai priskirtini teisinio reguliavimo sričiai, reikia vadovautis ne tik turiningais, bet ir formaliais tų santykių požymiais, t. y. priskirtini teisinio reguliavimo sričiai tik tokie socialiniai santykiai, kuriuos galima kontroliuoti valstybės priemonėmis.

⁴ Iš tiesų, ar gali būti vienodai traktuojamos akcinės bendrovės, kuriose yra daug akcininkų, ir vieno dalyvio bendrovės? Turint galvoje ekonominius procesus galima teigti, kad vis didesnę įtaką ekonomikai turi neklasikinės privačios įmonės (klasikinės kapitalo nuosavybės struktūros bendrovė – tai bendrovė, kurioje yra daug akcininkų). Taigi atsižvelgdams į šią ekonominę realybę įstatymų leidėjas turi būti itin lankstus ir kartais abstraktus, dar lankstesnė turėtų būti teismų praktika. Šis lankstumas yra būtinas, kad neišsipildytų ekonomistų prognozės, jog akcinis kapitalas greitai gali būti tik praeitimi / Корняков В. Новая модель отношений собственности (анализ современного опыта) [11, p. 77].

⁵ CK minimos fiduciarinės pareigos: lojalumo pareiga, interesų konflikto vengimo, pareiga nepainioti savo ir juridinio asmens turto, nesinaudoti pasitikėjimo santykiuose gauta informacija; Akcinių bendrovių įstatyme – pareiga veikti išimtinai bendrovės ir jos akcininkų interesais.

Kodėl bendrovės valdymo organai yra saistomi papildomų pareigų bendrovei?

Bendrovėje aptinkame dualistinius nuosavybės santykius: akcininkas yra bendrovės akcijų, kurios pažymi akcininko dalį bendrovės kapitale, o bendrovė – bendrovės turto savininkai [12, p. 592]. Korporatyvinė juridinio asmens forma reiškia nuosavybės ir valdymo atskyrimą, tam tikrą bendrovės atskirą valią nuo jos dalyvių.¹ Fiduciarinės pareigos skiriamos valdymo organo² nariui *tik tada, kai jis gali valdyti svetimą turtą be efektyvaus savininkų (akcininkų) įsikišimo, kaip teisinė priemonė, apsauganti bendrovę nuo galimo piktnaudžiavimo* [13].

Kad fiduciarinių pareigų standartus perimame iš anglosaksų teisės, rodo ir vis gausėjanti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika [14].³ Tačiau pati fiduciarinių pareigų doktrina mums mažiau pažįstama – ji suponuoja fiduciarinių pareigų kilimą tik subjektui, įgyvendinančiam beveik neribotą svetimo turto kontrolę⁴. Bendrovės atveju – organui, faktiškai valdančiam bendrovę, nesvarbu, kas šią funkciją vykdo. Dažniausiai atviro tipo bendrovėse šią funkciją vykdo valdyba, uždaro – dalyviai. Todėl vien tik formaliai siejant fiduciarines pareigas su vienu arba kitu juridinio asmens organu reikiamo rezultato nepasiekama. Tai patvirtina ir šiuolaikinė teismų praktika – štai Anglijos teismas *Colman v Myers* byloje pripažino, jog direktoriai neturi besąlygiškų fiduciarinių pareigų akcininkams. Kiekvienu atveju tai fakto klausimas, ar direktorių su įmone sieja fiduciariniai santykiai.

Ar valdymo funkciją visada įgyvendina valdymo organas?

Kas įgyvendina valdymo funkciją bendrovėje, visų pirma lemia jos struktūra. Jei bendrovė yra klasikinio atviro tipo ir jos savininkai – nuolat besikeičiantys investuotojai akcijų biržoje, tai veikia Akcinių bendrovių įstatyme įtvirtinta nuosavybės ir valdymo atskyrimo idėja, kai valdymo funkcija ne tik priskirta valdymo organams, bet ir jų įgyvendinama. Tačiau tai dažnai negalioja uždaro tipo bendrovėms⁵, nes, kaip pabrėžė jau bendrovių teisės klasikai A. Berle'as ir C. Gardiner Meansas, „...asmuo galėjo [ir gali] suteikti savo verslui korporatyvinę formą, nors jis vis dėlto išliko jo asmenine investicija, asmenine veikla, asmeniniais verslo sandėriais, jis tik faktiškai sukurdavo alter ego įkurdamas bendrovę kaip nominalų

¹ Tai pagrindžia ir Lietuvos akcinių bendrovių įstatymas, numatantis nedeleguotinas pareigas ne tik akcininkų susirinkimui ir valdymo organams.

² Tenka tik apgailestauti dėl Civilinio kodekso terminologijos. Jame valdymo organo ir organo nario sąvokos vartojamos sinonimiškai.

³ Bendrovę ir jos valdymo organus sieja fiduciariniai, t. y. tarpusavio pasitikėjimu grindžiami, santykiai, todėl visi bendrovės valdymo organai privalo veikti išimtinai bendrovės interesais.

⁴ Fiduciarinių pareigų kilmės teorija iš esmės kertasi su bendrovės, kaip savo turto savininkės, samprata, vyraujanti Lietuvoje, tačiau yra plačiau taikoma praktikoje. Ši problema reikalauja platesnės studijos, todėl šiame darbe nebus išsamiau nagrinėjama.

⁵ Ypač tai pasakytina apie vienanarės bendroves: vieno dalyvio bendrovių valdymo struktūra paprastai visiškai nesiderina su įstatymiais reikalavimais bendrovės organizacinei struktūrai. Juk per įstatymais nustatytą bendrovės organizacinę struktūrą siekiama išreikšti bendrą juridinio asmens dalyvių valią, t. y. savarankišką juridinio asmens, kaip subjekto, valią, atskirą nuo jo kiekvieno iš dalyvių valios. Taigi visas bendrovės valdymo mechanizmas siekia dviejų priešingų tikslų – suderinti dalyvių interesus ir apginti tam tikrų suinteresuotų grupių interesus. Plačiau žr. [15, p. 15]. Vienanarėse bendrovėse privalo būti visi tradiciniai juridinio asmens organai – visuotinis akcininkų susirinkimas, administracija, revizorius, tačiau dažniausiai šie organai yra formalūs. Mat visas valdymo funkcijas atlieka bendrovės savininkas, jis ir atstoja visus šios bendrovės valdymo organus. Tokioms bendrovėms visiškai nereikalingi dauguma įstatymų leidėjo nurodymų, reguliuojančių bendrovių veiklą. Iš tikrųjų, kaip galėtų būti panaudotos įstatymų nuostatos dėl visuotinių susirinkimų tvarkos, vienu organų atskaitomybės kitiems, direktorių paskyrimo, jei visuose susirinkimuose dalyvauja tik vienas dalyvis. Taigi vieno dalyvio valdymo organai bendrovėse dažnai beprasmiškai, nes bendrovės interesai ir valia visiškai sutampa su jos akcijų savininko interesais ir valia. Tokiam akcininkui nebereikia gintis nuo paties savęs, tačiau tuomet jau reikia ginti kreditorius, darbuotojus, kita bendrovės veikla suinteresuotus asmenis. Plačiau žr. [16, p. 38]. Todėl kalbant apie vienanarių bendrovių arba bendrovių, turinčių mažai akcininkų, teisinį reguliavimą, siūlytiną bendrovių teisinį reguliavimą supaprastinti.

įrankį“ [17, p. 5]. Šiuo atveju teigti, kad valdymo organas vykdo valdymo funkciją, reikštų nesuteikti šiai funkcijai beveik jokio turinio.

Kaip minėta, fiduciarinių pareigų doktrina siekiama spręsti konkrečią problemą – turto (nuosavybės) ir galimybės jį valdyti atskyrimo problemą. Tačiau fiduciarinės pareigos neatsiranda vien tik vykdant išorinę atstovavimo funkciją: mažos bendrovės savininkas gali pasamdyti direktorių atlikti smulkias užduotis, bet pats priiminėti verslo sprendimus, t. y. nedeleguoti pačios valdymo funkcijos. Tam, kad vienas arba kitas bendrovės organas būtų valdymo organas, jam turi būti deleguota kontrolė arba bent esminė jos dalis.

Išvados

Šio darbo tikslas buvo atskleisti valdymo funkcijos turinį ir šiuolaikinės juridinio asmens valdymo organų sampratos pagrįstumą.

- Tyrimas parodė, kad juridinio asmens organų funkcija – įgyvendinti juridinio asmens subjektiškumą. Atstovavimo funkcija priklauso ne tik valdybai ir (ar) administracijos vadovui, bet ir kitiems bendrovės organams, todėl ji negali būti tinkamas kriterijus atriboti valdymo organus nuo kitų bendrovės organų.

- Valdymo organai negali būti atriboti nuo kitų bendrovės organų remiantis formaliu valdymo kriterijumi, nes ekonominis valdymo turinys negali būti redukuotas į keletą funkcijų.

- Teisinis valdymo turinys priklauso nuo bendrovės tipo: uždaro tipo bendrovėse – akcininkams, atviro – direktoriams.

- Teisinė valdymo charakteristika – tai svetimo turto kontrolės įgyvendinimas, ir iš to kylantys valdymo organo fiduciariniai santykiai bendrovės ir akcininkų atžvilgiu. Jie realūs tik tuo atveju, jei bendrovė yra atviro tipo – bendrovės direktoriai veikia kaip pasyvių akcininkų, valdančių diversifikuotus akcijų portfelius ir nesidominčių konkrečios firmos veikla bei dele-guojančių beveik visą kontrolę direktoriams, patikėtiniai.

- Naujasis Akcinių bendrovių įstatymas išsprendė terminologijos problemą, kilusią įsigaliojus CK, tačiau atsakyti į klausimą, kokios funkcijos yra „pagal esmę valdymo funkcijos“ teks doktrinai ir praktikai.

LITERATŪRA

1. **Akcinių bendrovių įstatymas.** 2000. Nr. VIII–1835.
2. **Civilinis kodeksas** // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74.
3. **Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V., Keserauskas Š.** Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Pirmasis leidimas. 2002.
4. **Lietuvos Respublikos** akcinių bendrovių įstatymas. 2003 m. gruodžio 11 d. Nr. IX–1889 // Valstybės žinios. 2003. Nr. 123–5574.
5. **Гражданское право** / Под ред. А. П. Сергеева. – Москва, 2000. Т. 1.
6. **Civilinė byla** Nr. 3K-3-32/2001.
7. **Appleby R. C.** Šiuolaikinio verslo administravimas. – Kaunas, 2003.
8. **Stones J. A. F., Freeman R. E., Gilbert D. R.** Vadyba. – Kaunas, 1999.
9. **Fama E. F., Jensen M. C.** Separation of ownership and control, Foundations of Organizational strategy, Harvard University Press, 1998.
10. **Vaišvila A.** Teisės teorija. – Vilnius, 2000.
11. **Экономист.** 1994. №3.
12. **Katsuhito Iwai.** Persons, Things and Corporations. The Corporate Personality Controversy and Comparative Corporate Governance;
13. **Larry E.** Ribstein structure of fiduciary relationship, <http://home.law.uiuc.edu/~ribstein/structureofthefiduciaryrelationship.doc> <http://home.law.uiuc.edu/~ribstein/structureofthefiduciaryrelationship.doc>, aplankyta 2003 11 11.

14. **Civilinė byla** Nr. 3K-3–383/2000, kat. 45.
15. **Schmidt D.** Les droits de la minorite dans la societe anonyme. – Paris, 1969.
16. **Ilgen H.-M.** Die Einmanngesellschaft als atypsische Gesellschaftsform im deutschen und franzosischen Recht. – Köln, 1969ю
17. **Berle A.** and Gardiner C. Means. *The Modern Corporation and Private Property*. Transaction Publishers. – New Brunswick and London, 1991.

Corporate Bodies: Who performs Management Function?

Dr. Julija Kiršienė

Agnė Tikniūtė

Law University of Lithuania

Keywords: *corporate governance, corporate bodies, fiduciary duties, piercing corporate veil.*

SUMMARY

This article approaches an issue of corporate governance from the narrow perspective of legal significance of governing function. The discussion was initiated by the inconsistency in regulations of former Lithuanian Law on Corporations and Lithuanian Civil Code concerning the governing bodies of legal entities. The subject – matter of this article is structural analysis of governing function. The objectives of this article were to reveal the main inconsistencies of Lithuanian legal approach towards governing function of legal entities and propose the criteria to analyze them.

Whereas this is an interdisciplinary topic, a comparative view of governing function is taken from economic and legal perspectives. From economical analysis of the notion the inference is drawn, that this would be substantially precarious to reduce governing function to the managing body of the legal entity. Contrarily, legal analysis infers, that governing function has to be interpreted narrowly.

This article shows that governing function is properly characterized as applying in narrower circumstances than the language of statutory regulations suggests. Specifically, governing function is performed and fiduciary duties arise only when one party delegates open-ended control over her property to another party. Extending governing function beyond this specific situation decreases the effectiveness of owners' governance rights and dilutes true governing bodies' legal and extralegal incentives. The article analyzes how this view operates in a legal form of corporation. Those whom the law classifies as governing bodies must carry on their dealings with beneficiaries at a level high above ordinary commercial standards.

